

М.А. ИМАНБЕКОВА,¹
т.ғ.к., доцент.
«Тұран» университеті¹

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ӘУЕЖАЙЛАРДЫҢ ДАМУ БАҒЫТЫ

Аңдатпа

Мақалада Қазақстан Республикасының әуежайларының мәселелері қарастырылған. Әуежайлардың жай-күйі, жұмыс тиімділігі және экономикалық маңызы талданды. Әуежайдың өзінің тиімділігін арттыру қажеттілігі анықталды және негізделген, бұл туризмді дамытуға және ел экономикасының дамуына әкеледі. Қызметтердің сапасына және әуежайдың жақсы ойластырылған инфрақұрылымының болуына байланысты мемлекеттің имиджін арттыруға ықпал етеді. Халықаралық жолаушыларға сапалы қызмет көрсету үшін елдің азаматтық авиациясының әуе кемелері паркін жаңартуға ғана емес, авиакомпаниялар мен әуежай қызметкерлерінің жұмысын оңайлату үшін пайдаланылатын озық ақпараттық технологияларды қолдануға да бағытталуы тиіс. Қазақстандағы ең ірі әуежай Алматы қаласының әуежайы болып табылады, ол елде ішкі және халықаралық жолаушылар және жүктерді әуе тасымалдау бойынша бірінші орын алады. Әуежайдың қазіргі заманғы аэронавигациялық жабдықтармен жабдықталған ұшу-қону жолағы (ҰҚЖ–2) бар. Ұзындығы 4,5 километр және ені 60 метр ұшу-қону жолағы ең жоғары ұшу массасы бойынша да, ұшу қарқындылығы бойынша да шектеусіз әуе кемелерінің барлық түрлерін қабылдауға қабілетті.

Тірек сөздер: халықаралық тасымал, әуежай, транзиттік аймақ, трафик, кеден, шекара, терминал, жүк тасымалы, рейстер, азаматтық авиация, ақпараттық технологиялар.

Әуежай – бұл әуе кемелерін, терминалды, басқа объектілерді, сондай-ақ қажетті жабдықты қамтамасыз ететін әуе кемелерін, әуе қозғалысын қабылдау және жөнелтуге арналған қондырғылар кешені.

Әуежайлар өткізілетін трафиктің түріне байланысты:

- ♦ халықаралық – белгіленген тәртіппен халықаралық әуе көлігін жүзеге асыруға және кедендік, шекаралық және санитарлық-гигиеналық және карантиндік бақылауды қамтамасыз ететін жол беріледі;

- ♦ ішкі – халықаралық әуежайларда жүргізілетін кедендік, шекаралық және санитарлық-гигиеналық және карантиндік бақылау рәсімдерінсіз Қазақстан Республикасының аумағында жүзеге асырылатын халықаралық авиациялық рейстерді, тасымалдауды жүзеге асыруға өкілеттігі жоқ.

Халықаралық әуежай – кеден, шекара, санитарлық және карантиндік бақылау ұйымдас-тырылатын халықаралық әуе көлігін беретін әуежай. Әуежайлар әуе кемелерінің қозғалысына байланысты әуе кемелері олардың дизайнын, құрылысын, пайдалануын және аттестациясын реттейтін нормативтік құжаттарға сәйкес қызмет көрсетілетін әуе тасымалдарының көлемін және профильдерін 1, 2, 3, 4 және 5 классқа бөледі. Барлық «5» классқа жататын әуежайлар төмен классты әуежайлар екенін білдіреді [1].

Skytrax консалтингтік компаниясы, сапаны зерттеуге маманданған түрлі әуекомпаниялар мен әуежайлар ұсынған 2018 жылы наурыз айында әлемдегі үздік әуежайлардың тізімін көрсетті. Бүкіл әлем бойынша 550 әуежай бағаланды, оның ішінде критерийлердің әрқайсысы қызмет көрсетудің әртүрлі көрсеткіштері: тіркеуден, келуден, аударудан, бөлшек кеңістіктен, қауіпсіздік және басқалардан болды.

1. 2018 жылдың ең үздік әуежай ретінде алтыншы жыл қатарынан Сингапур қаласындағы Халықаралық Чанги Әуежайы танылды. 2017 жылы Чанги 62,2 миллион жолаушыны, 373 мыңнан астам отырғызуды және ұшуды өткізді, яғни ұшақтар әр 85 секунд сайын тәулік бойы ұшып, қонды. Әуежайда 20-дан астам бөлме бар, олар көбінесе жиі ұшатын бронетерлер мен American Express Platinum сияқты несие карталарының ұстаушылары арқылы қол жеткізеді. Чанги қонақ үйінде екі тегін кинотеатр, шатыр және бассейн бар. Ал 2019 жылы әуежай кешенінде құны бір миллиардтан асатын ғарыштық кеңістікті іске қосады. Әуежайда балабақша, 300 мейрамхана және сауда орындары болады.

2. Халықаралық Инчхон әуежайы – Оңтүстік Кореядағы ең үлкен әуежай болып табылады, 70-тен астам әуекомпанияға қызмет көрсетеді. Инчхонда қонуға орта есеппен 16 және 12 минут кетеді, бұл халықаралық стандарттармен салыстырғанда сәйкесінше 60 және 45 минутқа тең.

3. Токио қаласындағы Ханэда әуежайы – бизнесмендер мен туристер танымал әуежай ретінде белгіледі. Ханэда – ең ірі 5 әуежай қызмет көрсету ішіне кіреді, өзінің тиімділігі, тазалық және саудамен әлемге танымал.

4. Гонконг әуежайы – әуежайдағы сағат сайын 60 ұшаққа дейін ұшып кетеді. Жүк тасымалы мен жолаушылар тасымалы жағдайында әуежай әлемдегі алғашқы орындардың бірі болып табылады.

5. Доха әуежайы – Катар еліндегі әлемдегі 2014 жылы құрылған ең жас әуежай. Әуежайдың бес шақырымдық ұшу-қону жолағы әлемдегі ең ұзын әуежай орындарының бірі болып саналады және Airbus A380 ұшағын қоса алғанда, барлық ұшақтарды қабылдай алады [2].

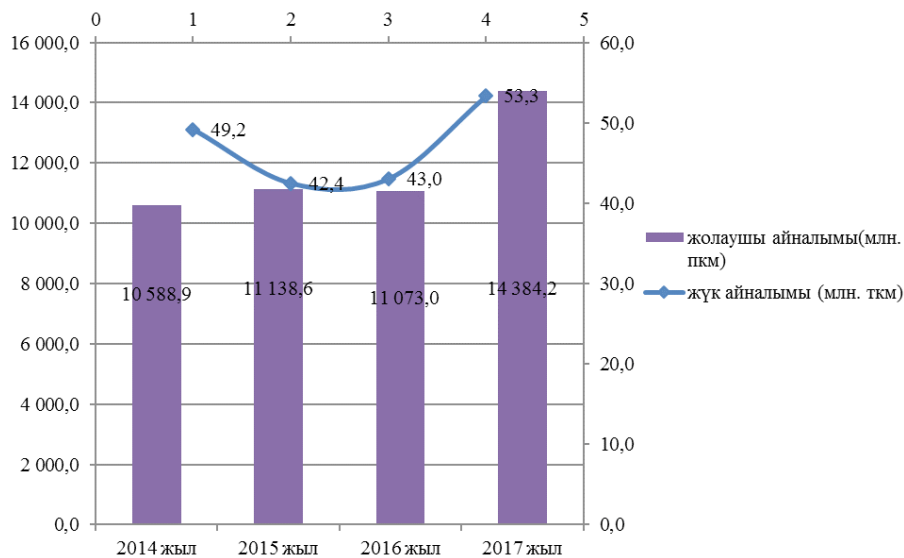
Қазіргі уақытта республикамызда 20 әуежай бар оның 12-сі мемлекеттік, 8-і «Әуежай басқару тобы» ЖШС-нің сенімгерлік басқаруында – ҚТЖ еншілес кәсіпорны. 17 әуежай халықаралық рейстерге қызмет көрсетуге рұқсат етілген, 15-і ИКАО стандарттарына, соның ішінде Астана және Алматы қалаларындағы әуежайларға – үшінші санатқа, Атырау әуежайына – екінші санатқа және ИКАО-ның бірінші санатындағы басқа әуежайларға бөлінген. Төмендегі 1-кестеде Қазақстан Республикасының әуежайлары көрсетілген.

Кесте 1 – Республикалық маңызы бар әуежайлар

Заңды тұлға атауы	Заңды мекен-жайы
«Халықаралық Астана әуежайы» АҚ	Астана қ.
«Халықаралық Алматы әуежайы» АҚ	Алматы қ., Майлина к. 2
«Халықаралық Ақтөбе әуежайы» АҚ	Ақтөбе қ.
«Сарыарқа әуежайы» АҚ (Қарағанды қ.)	Қарағанды обл., Бұхар-Жырау ауд.
«Шымкент әуежайы» АҚ	Шымкент қ.
«Халықаралық Өскемен әуежайы» АҚ	Өскемен қ., Бажова к., 566
«Петропавл қ. Халықаралық әуежайы» АҚ	СҚО, Қызылжар ауд.
«Жетісу әуекомпаниясы» АҚ	Талдықорған қ.
«Халықаралық Қостанай әуежайы» АҚ	Қостанай қ.
«Халықаралық Әулие-Ата әуежайы» АҚ	Тараз қ.
«Көкшетау» әуекомпаниясы АҚ	Көкшетау қ.
«Халықаралық Семей әуежайы» ЖШС	ШҚО, Семей қ.
«Павлодар әуежайы» АҚ	Павлодар қ.
«Жезқазған Эйр» әуекомпаниясы АҚ	Жезқазған қ.
«Халықаралық Атырау әуежайы» АҚ	Атырау қ.,
«Халықаралық Орал әуежайы» АҚ	БҚО, Теректі ауд.
Балқаш әуежайы – «Жезқазған Эйр» әуекомпаниясының филиалы	Балхаш қ.
«Қорқыт-Ата әуежайы» АҚ	Қызылорда қ.
«Ақтау әуежайы» АҚ	Ақтау қ.
«Боралдай әуежайы» ЖШС	Алматы обл., Іле ауд., Боралдай елді-мекені
Ескертпе – Мәліметтер Азаматтық авиация комитеті негізінде алынған.	

Қазақстандағы ең ірі әуежайлар – Алматы мен Астананың әуежайы, бірақ олар әлемдік стандарттар бойынша шағын әуежайларға жатады (қызмет көрсететін жолаушылар саны жылына 5 миллионнан кем). Шетелдік тәжірибеге сәйкес, жылына 1 миллион жолаушыдан төмен жолаушылар тасымалдайтын әуежайларға пайда табу қиын. Сондықтан, Қазақстанда тарифтерді ырықтандырудың қажеттілігі бар, өйткені әуежайлардың реттелуі оларға икемді тариф саясатын жүргізуге және ақырында қаржылық жағдайын жақсартуға мүмкіндік береді. Астана әуежайында Duty Free дүкені, дәріхана, мейрамхана, тұтынушыларға арналған ақпараттық орталығы (Call Center), ана мен бала бөлмелері, діни рәсімдерге арналған бөлмелері бар. Алайда, жаңа терминалдың барлық жаңалығы мен кеңістігімен әуежайда көптеген кемшіліктері бар. Әуежайда негізделген әуе кемелеріне арналған ангарлар жоқ, яғни –40 градус аязда әуе кемелері

іс жүзінде қорғалмаған. Толыққанды тамақтану бөлімі жоқ, бұл халықаралық әуежайлардың негізгі танымалдылығына әсер ететін факторлардың бірі. Алматы әуежайында тамақтану орындарындағы жоғары бағалар, жүк тасымалдау, шекаралық бақылау және тексеру жүйесі нашар дамыған [3].

Сурет 1 – Қазақстан Республикасындағы 2014–2017 жылдар аралығындағы әуе көлігі арқылы тасымалданған жүк және жолаушы айналымы

Жоғарыдағы 1-суреттен көріп отырғанымыздай, жолаушы айналымы 2017 жылы 2014 жылға қарағанда 35,8%-ға өскен, ал жүк айналымы 2017 жылы 2014 жылға қарағанда 8,3%-ға өскен. Бүгінгі таңда 2018 жылдың қыркүйек айындағы жүк және жолаушы айналымы 2017 жылдың қыркүйек айындағы жүк және жолаушы айналымымен салыстырсақ айтарлық деңгейде өсіп отыр [4].

Әуежайдың негізгі табыс көзі бұл әуе көлігі арқылы жүргізілген жүк және жолаушы айналымына тікелей байланысты. Әуежайдың дұрыс тандалғаны тіркеу, багажды және қауіпсіз отырғызу уақытын қысқарту арқылы саяхат тәжірибесін жақсартады. Әуежай тек әуе көлігі қызметтерінен түскен түсімдерден ғана табыс алмай, сонымен қоса авиациялық емес қызметтен түсетін түсімдерден де табыс алады. Авиациялық емес қызметтерді дамыту арқылы кез-келген әуежай белгілі бір дәрежеде табысқа кенеледі. Еліміздегі әуе тасымалын экономикалық дамыту мақсатында әуежай архитектуралық стильдегі ғимаратпен, көлік тұрақтарымен, әуежайға дейін келетін көлік түрлерімен, күзет жүйесімен, кезеті ұйымдастырумен, сумен, тоқ жүйесімен, интернет желісімен, ойын-сауық жүйесімен, демалыс орындарымен қамтамсыз етілуі керек.

Мемлекеттік әуежайлар желісін дамыту стратегиясына сәйкес, 2030 жылы мемлекеттік әуежайлар тобында жолаушылар мен жүк тасымалының 4 есе артуы күтіледі. Қазақстанда ірі әуежайларды қайта құру 2020 жылға дейін аяқталады. Семей, Қостанай және Өскемен әуежайларын жөндеу жоспарлануда. Сонымен қоса, 2020 жылға Қазақстандағы барлық ірі әуежайлардың ұшу-қону жолақтарын (ұшу-қону жолағын) қайта құру аяқталады [5].

Қорытындалып келе, әуежай – әрбір елге деген алғашқы және соңғы әсерлері және бұл әсерлер жақсы болу керек. Әуежай трансферлік пунктке қарағанда әлдеқайда үлкен рөл атқарады. Мұнда серіктестер әуе тасымалдарын жүзеге асыру және олардың қызметін қамтамасыз ету бойынша өз қызметтерін біріктіреді, сондықтан әуежайдың рөлі серіктестер мен пайдаланушылардың бірегей әуежай өнімін құру жөніндегі күш-жігерін біріктіру болып табылады. Әуежайлар инфрақұрылымға ірі инвесторлар болып табылады. Әуежайларды жоғары дәреже дамыту бұл тек әуежай өзіне емес, экономиканың дамуына, туризмнің дамуына үлкен үлесін қосады.

- 1 Указ президента РК об использовании воздушного пространства РК. – Алматы, 2015.
- 2 Мир гражданской авиации. 2011–2014 гг. Циркуляр 291–АТ\123, ИКАО, 2008.
- 3 Ашфорд Н., Райт П.Х. Проектирование аэропортов. – М., 2016.
- 4 Назаренко В.М., Назаренко К.С. Транспортное обеспечение внешнеэкономической деятельности. – Москва, 2009.
- 5 Костромина Е.В. Экономика авиакомпании в условиях рынка. – М., 2009.

Аннотация

В статье рассмотрены проблемы деятельности аэропортов Республики Казахстан. Проанализированы состояние, эффективность работы и экономическое значение аэропортов. Выявлена и обоснована необходимость повышения эффективности деятельности аэропорта, что способствует развитию туризма и в конечном итоге экономики страны. Качество услуг и наличие хорошо продуманной инфраструктуры аэропорта способствует повышению имиджа государства. Для качественного обслуживания международных пассажиров необходимо не только обновление парка воздушных судов гражданской авиации страны, но и применение передовых информационных технологий, используемых для упрощения работы авиакомпаний и сотрудников аэропорта, опережающего и недорогого обслуживания. Крупнейшим аэропортом в Казахстане является аэропорт города Алматы, который занимает в стране первое место по внутренним и международным пассажирским и грузовым авиаперевозкам. Аэропорт имеет взлетно-посадочную полосу (ВПП–2), оснащенную современным аэронавигационным оборудованием. Взлетно-посадочная полоса длиной 4,5 километра и шириной 60 метров способна принимать все типы воздушных судов без ограничения, как по максимальной взлетной массе, так и по интенсивности полетов.

Ключевые слова: международные перевозки, аэропорт, транзитная зона, трафик, таможня, граница, терминал, грузоперевозки, рейсы, гражданская авиация, информационные технологии.

Abstract

This article deals with the problems of airports of the Republic of Kazakhstan. The state, efficiency and economic importance of airports are analyzed. The need to improve the efficiency of the airport, which will lead to the development of tourism and economic development of the country is identified and justified. Due to the quality of services and the availability of well-designed airport infrastructure, the image of the state will be demonstrated. For high-quality service of international passengers should be aimed not only at updating the fleet of civil aviation of the country, but also to the use of advanced information technologies used to simplify the work of airlines and airport staff, advanced and low-cost service. The largest airport in Kazakhstan is the airport of Almaty, which takes the first place in the country in domestic and international passenger and cargo air transportation. The airport has a runway (runway–2), equipped with modern air navigation equipment. The runway, 4,5 kilometers long and 60 meters wide, is capable of receiving all types of aircraft without limitation, both in terms of maximum take-off weight and flight intensity.

Key words: international transportation, airport, transit zone, traffic, customs, border, terminal, cargo transportation, flights, civil aviation, information technology.